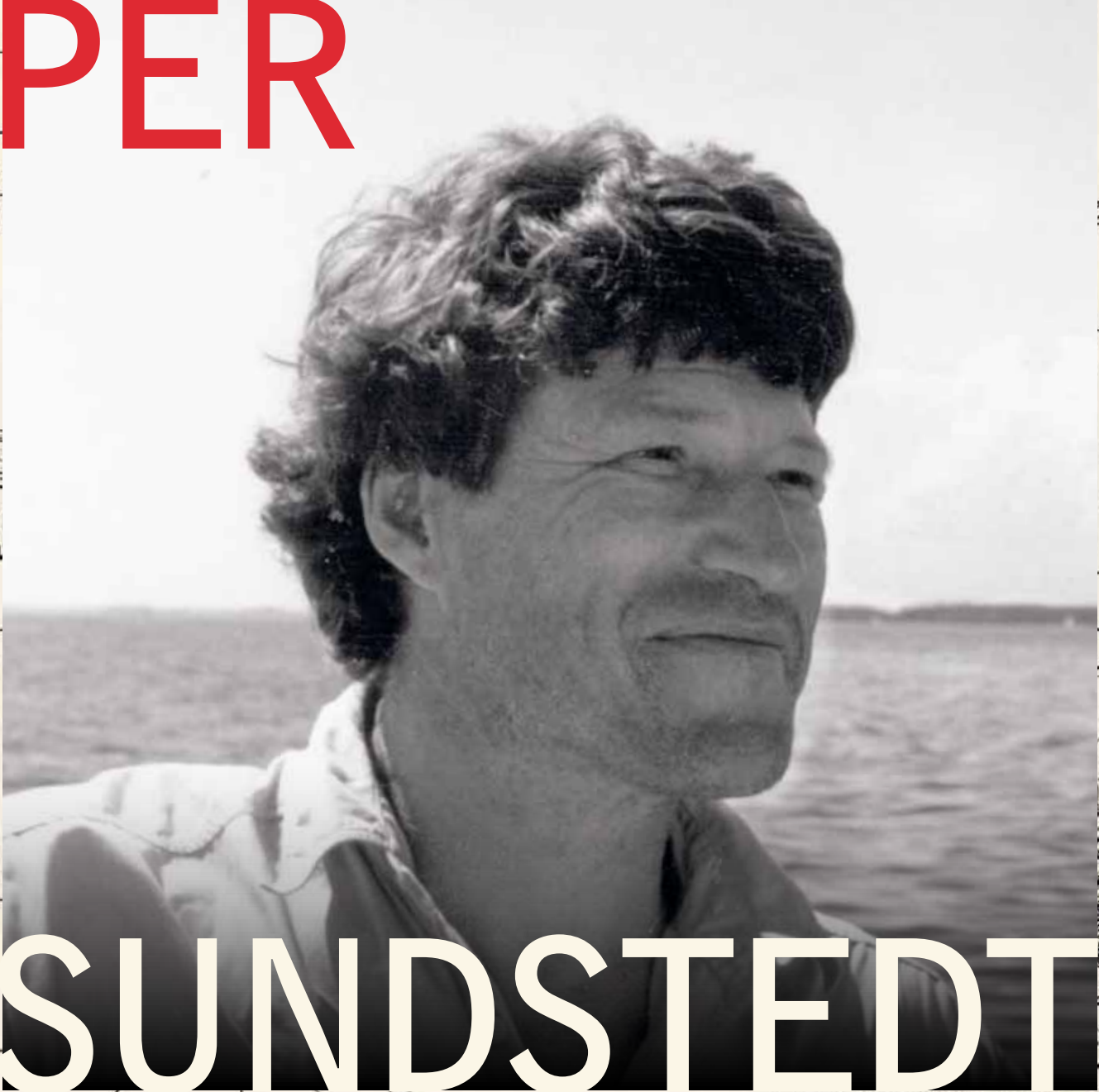
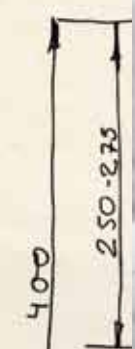

PER

SUNDSTEDT

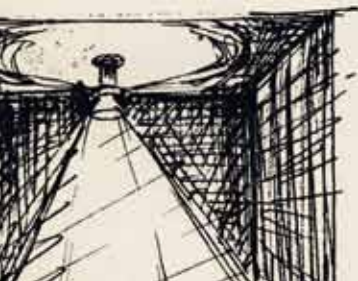
Å MAN
HELA R

STÅ HÖGT
95 010-170

LAT + NORMALT LJUS NEDÅT P

KONSTANT LJUS.
TAKET FUNGERAR
SOM EN GIGANTISK
REFLEKTOR MED
MJUKT LJUS ÖVER HELA
RUMMET
REFLEKTORN SAMLAR
LJUS I TVÅ FÄLT NEDÅT
OJÄM HETEN

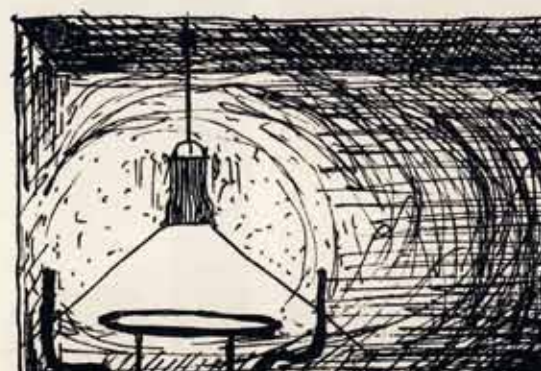

FOTO ATELJÉ LYKTANS ARKIV

formsäker formsökare

Då Per Sundstedt 1998 fick Stora förtjänstpriset från Bertil & Britt Svenssons Stiftelse för belysningsteknik var han en sedan 1960-talet välkänd formgivare som i debatter gärna argumenterade för funktion.

Nu i maj är det tio år sedan han gick bort.

TEXT JAN GARNERT

» *Candela 1* var hans examensarbete från Konstfack, en sänglampa med mekanisk avbländning. Den hade fått sin form hos Lampan i Fåglavik, där han gjorde examensarbetet. Per Sundstedt fortsatte samarbetet med Lampan, som fick en designprofil med armaturer präglade av enkel estetik och genomtänkt funktion vad gäller ljusbild, material och konstruktion.

Som formgivare arbetade Per Sundstedt både tekniskt och rums-

ligt och skissade på både lampkonstruktionen och ljuseffekten i rummet. Han gjorde omsorgsfulla studier med fullskalemodeller. Ljusspridning och bländning var avgörande faktorer för honom. Resultatet blev ofta fyndiga lösningar som fungerade väl.

Hans till synes okomplicerade armaturer, avsedda för antingen hem- eller kontorsbelysning, fick namn som *Mars*, *Störtrukan*, *Boxlight* och *Strumpan*. Flera av dem tillverkades i varianter för att i olika mil-

jöer ändå uppnå bästa möjliga ljusbild. *Hinken* var avsedd att hängas över bord. Den tillverkades i en rad dimensioner med tanke på varierande bordsstorlekar. Per Sundstedt ville på så vis minska risken för bländning.

ARMATUR TILL RIKSARKIVET
För Riksarkivets nya byggnad i Marieberg, Stockholm, ritade han i mitten av 1960-talet den första versionen av *Rikta*, en lampa som skruvades fast på borden i läsesalen. »

» Armaturen var en asymmetrisk platsbelysning, en innovation, som skulle motverka störande reflexer och blänk från belysta papper.

Att finna en enkel och självklar form var den svåra konsten för Per Sundstedt, och målsättningen alltid ett ljus som fyllde en funktion. Han uppmärksammades för detta redan på 1960-talet, liksom för sin åsikt att alltför många företag tillverkade lampor som mer handlade om design och heminredning än ljus och belysning.

MOT BELYSNINGSBRANSCHENS REKOMMENDATIONER

Han vände sig också mot belysningsbranschens då aktuella rekommendationer om generellt sett höga belysningsnivåer i hemmen, och gärna lysrör. I stället betonade Per Sundstedt olika ljuskällor och skiftande ljushet för att ge rum arkitektoniska kvaliteter och göra rumsupplevelsen rikare. Sådan ljussättning motsvarade också bättre människors önskemål. Hans intresse för ljus och funktion, till skillnad från estetik i sig, bidrog till hans intresse för Svenska slöjdföreningens arbete med VDN-deklarerationer för belysning.

VDN, Varudeklarationsnämnden,

var en av de statliga institutioner som alltsedan 1930-talet startats med det svenska Folkhemmets goda för ögonen. Varudeklarationsnämnden, från 1951, arbetade för att produkter i hemmen skulle förses med produktfakta av olika slag. Informationen, faktabetonad och kvalitetsklassande, baserade sig vanligen på tester och utarbetades i samarbete mellan branschorganisationer, myndigheter och konsumentorgan, fram till 1973.

Alla lampor som Per Sundstedt formgav på 1960-talet blev VDN-deklarerade. Men alltför många, skrev Ljuskultur, använde sig inte av VDN. Till dem som i slutet av 1960-talet gjorde det hörde Fagerhult, KF, Lampan, Ateljé Lyktan, Möbel-IKEA, Wårnås armaturfabrik, Philips och Axel Annell.

KLYFTA MELLAN IDEAL OCH VERKLIGHET

Per Sundstedt började arbeta med ljus under ett årtionde då intresset för funktionell belysning var stort. Begreppet hade slagit igenom på 1930-talet då också rationell belysning blev ett ledord för flera företag i belysningsbranschen. På 1950-talet

blev armaturernas dekorativa utformning mer genomtänkt. När Per Sundstedt debuterade med sina lampor var ”funktionsvacker” ett ord i tiden. Ordparet funktion och/eller prydnad förblev aktuellt för Per Sundstedt under hans fortsatta yrkesliv.

Under hela 1900-talet fanns samtidigt en uppenbar klyfta mellan ideal och verklighet. Framför allt hembelysningen dominerades av armaturer med framträdande former i olika smakriktningar, men långt ifrån alltid med ändamålsenligt ljus. 1960-talets uppmärksamhet på bra belysning i hemmen förändrar inte den bilden.

FRÅN FUNKTION TILL DEKORATION

Kosta Lampan övertogs 1976 av Fagerhults, som två år tidigare redan införlivat Ateljé Lyktan. Per Sundstedts lampor följde med i köpet. För Fagerhults ritade han storsäljaren *Nova*, för lysrör. *Nova*, i perforerad plåt, var en pendelarmatur som gav både riktat ljus och omfältsljus.

Vid den tiden konstaterade Per Sundstedt samtidigt att marknaden för hembelysning ändrat karaktär. Det hade blivit uppenbart att konsumenterna inte längre lyssnade på budskap om funktion och kvalitet, i stället hittade alltför brokiga, dekorativa armaturer in i hemmen. Den smakriktningen gjorde enligt honom bra information om god belysnings egenskaper ointressant, eftersom funktion och nostalgi inte gick att förena. Konsumenternas ointresse kom oväntat för honom. Retrospektivt kunde han konstatera, i *Ljuskultur* 1994, att marknaden för bra lampor för hembelysning varit mycket god under 1960- och 70-talen, men den fortsatta utvecklingen blev ett misslyckande: ”Kanske är det vårt största kollektiva nederlag att inte kunna göra tillräckligt bra lampor som konsumenten vill ha.”

Under 1980- och 1990-talet fortsatte Per Sundstedt att formge armaturer. För *Zero* ritade han på

MARS, bordslampa, 1972. Armaturen är en solitär, vare sig namnet syftar på planeten, krigsguden eller månaden. Kanske hör lampans namn ändå hemma i ett sammanhang. Då Per Sundstedt arbetade med Mars hade David Bowie en hit med låten *Life on Mars?*

FOTO LUC PAGÉS

1990-talet *PS-lamporna*. De bar hans kännetecken – minimalistiska och en till synes enkel design i kombination med genomtänkt ljusbild. Serien PS bestod av lika harmoniskt kompakta som lågmålt eleganta armaturer i mjölkvitt, med diffuserande glas. Formen varierades, alltifrån glober till konformade lampor.

PRISAD FORMGIVARE

Under senare delen av sin karriär hade Per Sundstedt en rad uppdrag som belysningsplanerare, många gånger i samarbete med formgivaren Bengt Källgren. Samarbetet gav Per Sundstedt goda möjligheter att via ljusplanering vidga sina kunskaper om vilka produkter som efterfrågades inom offentlig belysning, med hänsyn till funktion, teknik och estetik. Han åtog sig bland annat restauranger, kontorshus, hotell och banklokaler.

Då Per Sundstedt avslutade sin utbildning vid Konstfack belönades han med Svenska slöjdföreningens stora silvermedalj, det finaste erkännande en elev kunde få. Även senare fick han flera pris, bland annat Utmärkt Svensk Form 1989, tillsammans med Bengt Källgren, för armatursystemet *Trix*, producerat av Zero.

Då jag 2010 intervjuade Bo Annell och Lars Starby om viktiga händelser sedan 1950-talet frågade jag också om enskilda personers betydelse för branschen. På frågan om framstående formgivare kom svaret snabbt. Och de var överens. Per Sundstedt är branschens främste designer. □

Fotnot: Texten bygger på Jan Garnerts mer omfattande artikel Per Sundstedt, som senare i år publiceras i uppslagsverket Svenskt biografiskt lexikon; www.riksarkivet.se/default.aspx?id=16306

PS-LAMPAN

FOTO ZERO

SKISSER AV PER SUNDSTEDT

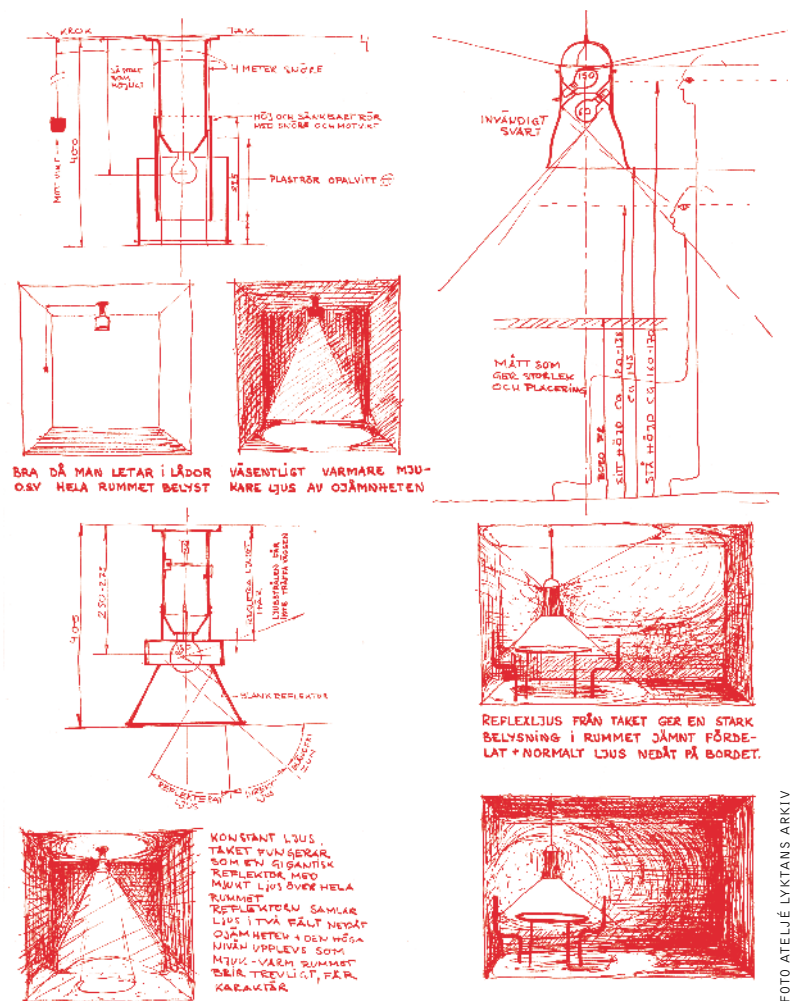

FOTO ÅTELJÉ LYKTANS ARKIV